

حداقل قواعد معیار سازمان ملل متحد برای قرارهای غیر حبسی

(قواعد نوکیو)

مصوب مجمع عمومی طی قطعنامه شماره ۴۵/۱۱۰ مورخ ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰

۱- اصول کلی

۱-۱ اهداف اساسی

- ۱-۱ حداقل قواعد معیار حاضر يك سری اصول اساسي را براي ارتقاء استفاده از قرارهاي غير حبسي، همچنين حداقل محافظت از اشخاص مشمول و راه‌حل‌هاي جان‌شين در مقابل زنداني شدن، ارائه مي‌دهد.
- ۱-۲ منظور از این قواعد ارتقاء مشارکت بیشتر جامعه در مدیریت عدالت جزایی، مشخصاً رفتار با متخلفان و ترویج احساس مسئولیت در میان متخلفان در قبال جامعه است.
- ۱-۳ قواعد با در نظر داشت شرایط سیاسی هر کشور و اهداف و مقاصد نظام عدالت جزایی اجرا خواهد شد.
- ۱-۴ دولت‌های عضو در موقع اجرای این قواعد سعی خواهند کرد تعادل میان حقوق فردی متخلفان، حقوق قربانیان و نگرانی جامعه برای ایمنی آحاد مردم و پیشگیری از جرم را اطمینان دهند.
- ۱-۵ دولت‌های عضو قرارهای غیر حبسی را در چارچوب نظام‌های حقوقی تدوین خواهند کرد تا گزینه‌های دیگر را جهت کاهش استفاده از زندان ارائه دهند و با در نظر داشت رعایت حقوق بشر، نیازهای عدالت اجتماعی و احتیاجات برای اعاده وضع متخلف و خطمشی‌های عدالت جزایی را عقلانی نمایند.

۲. حیطه قرارهای غیر حبسی

- ۲-۱ مفاد ذیربط قواعد حاضر در باره کلیه اشخاص مشمول پیگرد، محاکمه یا اجرای یک حکم و در کلیه مراحل اجرای عدالت جزایی مصداق دارد. از نظر این قواعد، این اشخاص صرفنظر از اینکه مظنون، متهم یا محکوم باشند به عنوان "متخلفان" نامیده می‌شوند.
- ۲-۲ قواعد حاضر بدون هرگونه تبعیض به دلایل نژاد، رنگ، جنس، سن، زبان، مذهب، عقیده سیاسی یا سایر عقاید، اصل تابعیت یا اجتماعی، فقر، تولد یا سایر موقعیت اجرا خواهد شد.
- ۲-۳ به منظور انعطاف پذیری بیشتر منطبق با ماهیت و شدت تخلف، با شخصیت و سابقه متخلف ویا حمایت جامعه و اجتناب از استفاده غیرضروری زندان نظام عدالت جزایی باید طیف وسیعی از قرارهای غیر حبسی از جمله تعیین تکلیف پیش از محاکمه و پس از محکومیت را فراهم کند. تعداد و انواع قرارهای غیر حبسی موجود باید به نحوی تعیین گردد که منطبق با احتمال محکومیت باشد.
- ۲-۴ بسط قرارهای غیر حبسی باید تشویق، به دقت نظارت و استفاده از آنان به طور منظم ارزشیابی گردد.
- ۲-۵ در برخورد با متخلفین در جامعه باید توجه گردد که حتی‌الامکان از توسل به رسیدگی رسمی یا محاکمه توسط دادگاه طبق صیانت قانونی و حکومت قانون اجتناب شود.
- ۲-۶ قرارهای غیر حبسی باید طبق اصل حداقل مداخله به کار گرفته شوند.
- ۲-۷ استفاده از قرارهای غیر حبسی باید بخشی از حرکت به سوی عدم مجازات یا کیفر زدایی بجای دخالت یا تلاش‌های تأخیری در آن جهت باشد.

۳. صیانت‌های قانونی

- ۳-۱ ارائه، تعریف و اجرای قرارهای غیر حبسی توسط قانون تجویز می‌گردد؛
- ۳-۲ قرارهای غیر حبسی براساس ارزیابی ضوابط مقرر در رابطه با ماهیت و شدت تخلف و شخصیت، سابقه متخلف، مقاصد محکومیت و حقوق قربانیان صورت گیرد.
- ۳-۳ اعمال صلاحیت توسط مقام مستقل قضایی یا مقام صالح دیگر در کلیه مراحل رسیدگی با اطمینان از پاسخگویی کامل و تنها طبق حکومت قانون صورت می‌گیرد.
- ۳-۴ قرارهای غیر حبسی سابقاً به کار برده شده یا به جای رسیدگی‌های رسمی که تعهدی را بر متخلف تحمیل کند، مستلزم رضایت متخلف است.
- ۳-۵ تصمیمات درباره اعمال قرارهای غیر حبسی مشمول بازنگری از سوی مقام مستقل قضایی یا مقام صالح دیگر و براساس درخواست متخلف خواهد بود.
- ۳-۶ متخلف حق دارد در موضوعاتی که حقوق فردی وی را در اجرای قرارهای غیر حبسی متأثر می‌سازد، درخواست یا شکایت خود را به عمل آورد.
- ۳-۷ تمهیدات مقتضی برای حق رجوع و در صورت امکان جبران حقوقی در ارتباط با عدم رعایت حقوق بشر شناخته شده بین‌المللی پیش‌بینی خواهد شد.
- ۳-۸ قرارهای غیر حبسی شامل آزمایش پزشکی یا روانی یا خطر جسمی یا صدمه ذهنی بی‌دلیل بر متخلف نخواهد بود.
- ۳-۹ شأن متخلف مشمول قرارهای غیر حبسی در همه اوقات مورد حمایت خواهد بود.
- ۳-۱۰ در اجرای قرارهای غیر حبسی حریم خصوصی متخلف بیش از حدی که مقام صالح تصمیم‌گیرنده اصلی برونده مجاز شمرده باشد، محدود نخواهد شد.
- ۳-۱۱ در اجرای قرارهای غیر حبسی حریم خصوصی متخلف و به همان نحو خانواده وی محترم شمرده خواهد شد.
- ۳-۱۲ سوابق شخصی متخلف کاملاً محرمانه نگهداشته شده و برای طرف ثالث افشا نخواهد شد. دسترسی به چنین سوابق محدود به اشخاصی می‌شود که مستقیماً با تعیین تکلیف مورد متخلف مرتبطان یا دیگر اشخاص که کاملاً مجاز هستند.

۴. قید استثناء

- ۴-۱ هیچ چیز در این قواعد به عنوان مانع اجرای حداقل قواعد معیار رفتار با زندانیان، حداقل قواعد معیار سازمان ملل متحد برای اجرای عدالت نوجوانان، مجموعه اصول حمایت از کلیه اشخاص تحت هرگونه بازداشت یا زندان، یا سایر موازین و اسناد حقوق بشر شناخته شده بین‌المللی و مربوط به رفتار با متخلفان و حمایت از حقوق بشر اساسی‌شان، تفسیر نخواهد شد.

۲- مرحله پیش از محاکمه

۵. تعیین تکلیف های پیش از محاکمه

- ۵-۱ پلیس، واحد پیگرد یا سایر کارگزاران مسئول موارد جزائی، چنانچه ملاحظه کنند که برای حمایت جامعه، پیشگیری از جرم یا ارتقاء احترام به قانون و حقوق قربانیان ضرورتی به اقدام نیست در صورت اقتضاء و سازگار با نظام حقوقی، باید توانمند شوند تا

متخلف را تیرئه نمایند. برای تصمیم‌گیری درباره مناسب بودن تیرئه یا تعیین رسیدگی يك سري معيار در هر نظام حقوقي تدوين خواهد شد. دادستان ممكن است براي موارد جزئي در صورت اقتضاء قرارهاي غير حبسي مناسب اعمال نماید.

۶. اجتناب از بازداشت پیش از محاکمه

۶-۱ بازداشت پیش از محاکمه به منزله آخرین ابزار توسل در رسیدگی کیفری با توجه دقیق به تحقیق راجع به تخلف مورد ادعا و برای حمایت از جامعه و قربانی مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

۶-۲ راه‌حلی بدیل برای بازداشت پیش از محاکمه در صورت امکان در مراحل اولیه به کار گرفته خواهد شد. بازداشت پیش از محاکمه طولانی‌تر از حد ضرورت برای دست‌یابی به اهداف بیان شده در قاعده ۵-۱ نبوده و به گونه‌ای انسانی و با احترام به شأن ذاتی انسان اجرا خواهد شد.

۶-۳ متخلف حق دارد در موارد مربوط به بازداشت پیش از محاکمه از مقام مستقل و صالح قضایی یا سایر مقام پژوهش بخواهد.

۲- مرحله محاکمه و محکومیت

۷. گزارش‌های تحقیق اجتماعی

۷-۱ در صورتی که امکان گزارش‌های تحقیق اجتماعی باشد، مقام قضایی ممکن است از گزارش تهیه شده توسط مسئول صالح و مجاز یا مؤسسه استفاده کند. گزارش باید حاوی اطلاعات اجتماعی درباره متخلف یعنی مرتبط با الگوی شخص تخلف کننده یا تخلفات رایج باشد. همچنین باید حاوی اطلاعات و توصیه‌ها مرتبط با شیوه محکومیت باشد. گزارش باید مبتنی بر واقعیت عینی و بی‌طرفانه همراه با اظهار عقیده کاملاً روشن باشد.

۸. تعیین تکلیف محکومیت

۸-۱ با در اختیار داشتن طیفی از قرارهای غیر حبسی، مقام قضایی در تصمیم خود نیازهای اعاده وضعیت متخلف، حمایت از جامعه و مصالح قربانی را که در صورت اقتضا باید طرف مشورت قرار گیرد، لحاظ خواهد نمود.

۸-۲ مقامات محکوم کننده ممکن است مواردی را به طرق ذیل فیصله دهند:

الف) مجازات شفاهی مانند نصیحت، توبیخ و اخطار

ب) تیرئه مشروط

ج) جریمه‌های موقعیتی

د) مجازات اقتصادی و جریمه‌های پولی مانند جریمه‌های نقدی و روزانه

ص) دستور مصادره یا سلب مالکیت

ض) دستور اعاده مال به قربانی یا جبران خسارت

ط) تعلیق یا تعویق حکم

ظ) نظارت آزمایشی و قضایی

ع) دستور خدمت به جامعه

غ) ارجاع به مرکز مراقبت

ک) تحت نظر در منزل

گ) هرگونه روش رفتاري غير از زندان

ل) تركيبی از تدابير فوق‌الذکر

۴- مرحله پس از محکومیت

۹. وضعیت پس از محکومیت

۹-۱ مقام صالح باید طیف وسیعی از راه‌حل‌های جانشین پس از محکومیت را در اختیار داشته باشد تا از زندانی نمودن اجتناب و به متخلفان در ادغام زود هنگام‌شان در جامعه کمک کند.

۹-۲ وضعیت پس از محکومیت ممکن است شامل موارد زیر گردد:

الف) مرخصی و اقامت در محل‌های خاص

ب) خلاصی برای کار یا آموزش

ج) اشکال مختلف التزام

د) اغماض

ه) عفو

۹-۳ تصمیم درباره تعیین تکلیف پس از محاکمه به جز در مورد عفو، مشمول بازنگری از سوی مقام قضایی یا دیگر مقام مستقل صالح و نیاز به درخواست متخلف است.

۹-۴ هرگونه تغییر شکل خلاصی از گرفتاری به برنامه غیر حبسی در مرحله بسیار اولیه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۵- اجرای قرارهای غیر حبسی

۱۰ نظارت

۱۰-۱ منظور از نظارت کاهش ارتکاب مجدد تخلف و کمک به ادغام متخلف در جامعه است به نحوی که احتمال بازگشت وی را به وضعیت مجرمیت به حداقل برساند.

۱۰-۲ در صورتی که قرار غیر حبسی به شرط نظارت باشد، نظارت توسط مقامی صالح و تحت شرایط خاص تجویز شده از سوی قانون صورت می‌پذیرد.

۱۰-۳ در چارچوب یک قرار غیر حبسی مشخص، مناسب‌ترین نوع نظارت و رفتار باید برای هر مورد تعیین شود که هدف آن کمک به متخلف برای کار کردن روی تخلف خود باشد. نظارت و رفتار باید در صورت ضرورت به صورت ادواری بازنگری و تعدیل شوند.

۱۰-۴ در موقع نیاز، متخلفین باید از کمک روانی، اجتماعی و مادی برخوردار باشند و همچنین به آنان فرصت داده شود که روابط خود را با جامعه تقویت و ادغام‌شان را در جامعه تسهیل کنند.

۱۱. مدت

۱۱-۱ مدت قرار غیر حبسی طبق قانون بیش از مدت مقرر از سوی مقام صالح نخواهد بود.

۱۱-۲ چنانچه متخلف در کردار خود پاسخ مثبت داده باشد، ممکن است تمهیدی برای لغو زود هنگام قرار صورت گیرد.

۱۲. شرایط

۱۲-۱ در صورتی که مقام صالح شرایط مورد رعایت متخلف را تعیین کند نیازهای جامعه و نیازها و حقوق متخلف و قربانی باید لحاظ شوند.

۱۲-۲ شرایط مورد رعایت باید عملی، موجز و با در نظر داشت نیازهای قربانی حتی الامکان محدود بوده و هدف آن کاهش احتمال بازگشت متخلف به رفتار جنایی و افزایش بخت ادغام اجتماعی وی باشد.

۱۲-۳ در آغاز بکارگیری قرار غیر حبسی متخلف توضیح شفاهی و کتبی درباره شرایط ناظر بر اجرای قرار از جمله تعهدات و حقوق وی، دریافت خواهد کرد.

۱۲-۴ شرایط ممکن است تحت مقرره‌های قانونی و براساس پیشرفت حاصله از سوی متخلف، اصلاح شوند.

۱۳. فرایند رفتار(سلوک)

۱۳-۱ در چارچوب یک قرار غیر حبسی مشخص و در موارد مقتضی باید برنامه‌های متنوع مانند کار موردی، گروه درمانی، برنامه‌های مسکونی و رفتار تخصصی گروه‌های مختلف متخلفین، تدوین گردد تا نیازهای متخلفین مؤثرتر برآورده گردد.

۱۳-۲ رفتار باید توسط افراد حرفه‌ای با آموزش مناسب و تجربه عملی انجام گیرد.

۱۳-۳ موقعی که تصمیم بر این شد که رفتار ضرورت دارد، باید تلاش به عمل آید که سابقه، شخصیت، استعداد، ذکاوت و ارزش‌های متخلف و به خصوص شرایط منجر به ارتکاب تخلف درک شود.

۱۳-۴ مقام صالح ممکن است جامعه و نظام‌های پشتیبانی اجتماعی را در اجرای قرارهای غیر حبسی دخالت دهد.

۱۳-۵ وظایف مربوط به موارد حمایت باید حتی‌المقدور عملی و در سطح قابل مدیریت حفظ گردد تا از اجرای مؤثر برنامه‌های رفتاری اطمینان حاصل شود.

۱۳-۶ برای هر متخلف باید سابقه موردی ایجاد و توسط مقام صالح حفظ گردد.

۱۴. انضباط و نقض شرایط

۱۴-۱ نقض شرایط مورد رعایت متخلف ممکن است نتیجه‌اش اصلاح یا لغو قرارهای غیر حبسی باشد.

۱۴-۲ اصلاح یا لغو قرارهای غیر حبسی توسط مقام صالح به عمل خواهد آمد و این تنها بعد از بررسی دقیق حقایق اقامه شده از سوی افسر ناظر و متخلف با هم صورت خواهد گرفت.

۱۴-۳ ناکامی در اجرای قرار غیر حبسی نباید خود به خود منجر به تحمیل قرار حبسی گردد.

۱۴-۴ در صورت اصلاح یا نسخ قرار غیر حبسی مقام صالح باید تلاش کند بدیلی برای قرار غیر حبسی برقرار نماید.

۱۴-۵ اختیار دستگیری یا حبس متخلف تحت نظارت در مواردی که نقض شرایط وجود دارد توسط قانون تجویز خواهد شد.

۱۴-۶ به محض اصلاح یا لغو قرار غیر حبسی متخلف حق دارد نزد مقام قضایی یا دیگر مقام مستقل صالح پژوهش بخواهد.

۶. کارکنان

۱۵. استخدام

۱۵-۱. نباید تبعیضی در استخدام کارکنان به دلایل نژاد، رنگ، جنس، سن، زبان، مذهب عقیده سیاسی، عقیده دیگر، منشاء ملی یا اجتماعی، دارایی، تولد یا سایر موقعیت وجود داشته باشد. خطمشی مربوط به استخدام کارکنان باید سیاست‌های ملی اقدام مثبت را لحاظ کرده و تنوع متخلفین مورد نظارت را منعکس کند.

۱۵-۲. اشخاص منصوب برای بکارگیری قرارهای غیر حبسی باید از نظر شخصی مناسب و در صورت امکان دارای آموزش حرفه‌ای مناسب و تجربه عملی باشند. چنین صلاحیت‌ها به وضوح مشخص خواهد شد.

۱۵-۳. به منظور تأمین و حفظ کارکنان حرفه‌ای واجد شرایط، موقعیت خدمتی مناسب، بایستی حقوق و مزایای مکفی متناسب با ماهیت کار تضمین و فرصت‌های فراوان برای رشد حرفه‌ای و رشد شغلی فراهم گردد.

۱۶. آموزش کارکنان

۱۶-۱. در حالی که حقوق متخلف و حمایت جامعه تضمین می‌گردد، هدف از آموزش روشن ساختن مسئولیت‌های کارکنان‌شان در ارتباط با باز پروری متخلف خواهد بود. آموزش باید به کارکنان این درک را بدهد که همکاری و هماهنگی فعالیت با مؤسسات مربوط، یک نیاز است.

۱۶-۲. قبل از ورود به کار، کارکنان آموزش‌هایی از جمله دستورالعمل درباره ماهیت قرار غیر حبسی، هدف نظارت و روش‌های مختلف و کاربرد قرارهای غیر حبسی دریافت خواهند کرد.

۱۶-۳. بعد از ورود به کار، کارکنان معلومات و ظرفیت‌شان را با حضور در آموزش‌های ضمن خدمت و دوره‌های بازآموزی حفظ و بهبود خواهند داد. برای آن منظور تسهیلات کافی فراهم خواهد شد.

۷. داوطلبان و سایر منابع جامعه

۱۷. مشارکت عامه

۱۷-۱. مشارکت عامه به منزله منبع عمده و یکی از مهم‌ترین عوامل مهم بهبود روابط میان متخلفان تحمل‌کننده قرارهای غیر حبسی و خانواده و جامعه باید تشویق گردد. این مشارکت باید کمکی برای تلاش‌ها در اجرای عدالت جزایی باشد.

۱۷-۲. مشارکت عامه باید به عنوان فرصتی برای اعضاء جامعه جهت کمک به حمایت از اجتماع تلقی گردد.

۱۸. درک و همکاری عامه

۱۸-۱. مؤسسات حکومت، بخش خصوصی و عامه مردم باید برای حمایت از سازمان‌های داوطلب مروج قرارهای غیر حبسی، تشویق شوند.

۱۸-۲. کنفرانس‌ها، سمینارها، کارگاه‌ها و سایر فعالیت‌ها باید برگزار شوند تا آگاهی در مورد نیاز به مشارکت عامه در کاربرد قرارهای غیر حبسی را برانگیزند.

۱۸-۳. کلیه اشکال رسانه‌های همگانی باید مورد استفاده قرار گیرد تا به ایجاد نگرش سازنده عامه کمک کرده و به فعالیت‌های نافع برای کاربرد وسیع‌تر رفتار غیر حبسی و ادغام متخلف منجر گردد.

۱۸-۴. هر تلاش ممکن باید به عمل آید تا عامه از اهمیت نقش آن در اجرای قرارهای غیر حبسی مطلع شود.

۱۹. داوطلبان

۱۹-۱. داوطلبان براساس استعداد و علاقه‌شان در کار موردنظر باید به دقت بررسی و استخدام شوند. برای مسئولیت‌های مشخص که قرار است به عهده گیرند باید به نحوی آموزش داده شوند و به مقام صالح برای پشتیبانی و مشاوره و فرصت مشورت با این مقام دسترسی داشته باشند.

۱۹-۲ داوطلبان باید متخلفان و خانواده‌شان را ترغیب نمایند که روابط سودمندی را با جامعه و قلمرو وسیع‌تری از تماس را با ارائه مشاوره و سایر اشکال مناسب کمک طبق ظرفیت‌شان و احتیاجات متخلف، توسعه دهند.

۱۹-۳. داوطلبان در برابر تضاد، صدمه و مسئولیت عمومی در موقع انجام وظیفه بیمه خواهند شد. هزینه‌های مجاز که در خلال کار پیش می‌آید به آنان باز پرداخت خواهد شد. برای خدماتی که جهت رفاه جامعه ارائه می‌دهند باید از تصدیق عامه برخوردار باشند.

۸. تحقیق، برنامه‌ریزی، تدوین سیاستگذاری و ارزشیابی

۲۰. تحقیق و برنامه‌ریزی

۲۰-۱. به عنوان وجهی اساسی از فرایند برنامه‌ریزی باید تلاش‌ها برای دخالت نهادهای دولتی و خصوصی در سازماندهی و ترویج تحقیق درباره رفتار غیر حبسی متخلفان به عمل آید.

۲۰-۲. تحقیق درباره مشکلات رویاروی موکلین، حقوقدانان، جامعه و سیاستگذاران باید بطور منظم صورت گیرد.

۲۰-۳. سازوکارهای تحقیق و اطلاعات باید در سیستم عدالت جزائی به منظور جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها و آمارهای درباره اجرای رفتار غیر حبسی متخلفان، گنجانده شوند.

۲۱. تدوین خط‌مشی و توسعه برنامه

۲۱-۱. برنامه‌ها برای فرارهای غیر حبسی باید منظم‌اً به عنوان جزء لاینفک از نظام عدالت جزایی در فرایند توسعه، طراحی و اجرا گردند.

۲۱-۲. ارزشیابی‌های منظم به هدف اجرای مؤثرتر فرارهای غیر حبسی باید صورت گیرد.

۲۱-۳. بازنگری ادواری برای ارزیابی اهداف، کارکرد و مؤثر بودن فرارهای غیر حبسی باید انجام پذیرد.

۲۲. رابطه با مؤسسات و فعالیت‌های ذیربط

۲۲-۱. مکانیسم‌های مناسب در سطوح مختلف باید تدوین شوند تا ایجاد ارتباط میان تشکیلات مسئول قرارهای غیر حبسی و سایر شاخه‌های نظام عدالت، توسعه اجتماعی و مؤسسات رفاهی دولتی و غیردولتی در زمینه بهداشت، مسکن، کار و رسانه‌های همگانی را تسهیل کند.

۲۳ همکاری بین‌المللی

۲۳-۱. تلاش برای ارتقاء همکاری علمی کشورها در زمینه رفتار غیر حبسی به عمل می‌آید. درباره قرارهای غیر حبسی باید تحقیق، آموزش، کمک فنی و تبادل اطلاعات از طریق مؤسسات سازمان ملل متحد برای پیشگیری از جرم و رفتار متخلفان با همکاری نزدیک با شاخه پیشگیری از جرم و عدالت جزایی مرکز توسعه اجتماعی امور انسان دوستانه دبیرخانه سازمان ملل متحد معمول گردد.

۲۳-۲. مطالعات تطبیقی و همگونی مقررات قانونی باید افزایش یابد تا طیف گزینه‌های غیر حبسی گسترش یافته و کاربرد آنان را در سرتاسر سرحدات داخلی و طبق پیمان نمونه انتقال، نظارت متخلفان محکوم مشروط و یا آزادی مشروط را تسهیل کند.